

Hégel-Smitt:

DIALÓGIA

(1812-1998)

Semmi sincs, ha nincs a semmi mása;
Semmi más, ha nincs a tiszta lét.
A semmi már a tiszta lét hatása.
Akármilyen van, a puszta léte tét,
S a tét a lét továbbhatározása.

Magában állva itt a lét kevés:
A létező üres(ke b)elvonása,
De eltűnődve feltűnő levés.
Mozgás a meghatározása,
Megszűnt új keltezés.

Schmidt Péter:

VISZONYOK

A VISZONY ÁLTALÁBAN

Egységes szemléleti alapot a valóság megismeréséhez, archimédeszi támasztékot a tudományok számára a kultúrtörténet tanúsága szerint évezredek óta keres az ember, és a történelmi tapasztalatok azt mutatják, hogy az eredmény tekintetében még nincs egyetértés. A vélemények részint kizárják, részint kiegészítik egymást, a tudományos világképet szembenálló és egymást kölcsönösen meghatározó nézetek, állásfoglalások alkotják. Magasabb szinten, az elméletek és szemléletek világában éppoly gazdag, sokoldalú társadalmi élet folyik a maga különös törvényei szerint, mint a „rideg” tárgyi valóságban, a létviszonyok a magasabb létrétegekben megszünten-megmaradó formában és tartalommal továbbra is jelen vannak, sőt visszahatnak az alacsonyabb rétegekre: a lét meghatározza a tudatot és a tudat meghatározza a létet.

A valóság azonban nem egyszerűen *van*, hanem *megtörténik*, nem csupán folyamat-szerű, hanem lényegileg folyamat, amelynek megismerése maga a változás, a folyamat továbbgördítése, részvétel a folyamatban, ezáltal önmegismerés. A reflexió tehát magánvalóan kettős: a valóság visszatükrözése, és benne önmagunk visszatükrözése. Ami azonban visszatükröződik, nem maga a dolog, még kevésbé annak valamiféle önállóan mása; létszerűen éppen semmi sem „tükröződik” vissza, hanem a megis-

merő alany viszonya változik meg a valósághoz, s ezt a megváltozott viszonyát megváltoztatott tevékenységében nyilvánítja ki.

Cselekedeteiben, érzéseiben, gondolataiban az alany a valósághoz való viszonya jut kifejeződés-re. Az életfolyamat maga is létviszonyok folyamatos felépülése, újjászerveződése és megszűnése; a megismerési viszonyban a tárgyra irányuló figyelem a konkrétumot meghatározó viszonyok ismereti viszonyokban való megrögzítését célozza. A dologi lét maga is csak a létkategóriák összefüggésrendszerében értelmezhető mint a kategoriális mozzanatok egymásra vonatkoztatott egésze; a léttotalitás lényegét tekintve tehát egymásba ágyazódó kapcsolatok rendszere: viszonystruktúra. A létezők alapvetően mint viszonybanállók értelmezettek, értelmezhetőségük csak viszonyaik révén, egymással való összefüggésükben realizálható.

Akár a valóság ontológiai szerkezetéről, akár a valóságelsajátítás folyamatában generálódó ismeret-struktúráról van tehát szó, a különös lét- és ismeretformák alapvető létmódja egyaránt a relacionalitás. Noha a viszonyban állók a viszonyhoz képest „valódibb”-nak, dologszerűbbnek tűnnek, amelyekhez képest a viszony a maga közvetett, átmeneti jellegében létszerűen alacsonyabb rendűnek látszik, a viszony „dologi” elemei is csak konkrét viszonyaik terében lé-